

Porkoláb Tibor

**„Mikes költője”
(Egy Lévay-titulus filológiai háttere)**

1911. november 19-én a Kisfaludy Társaság miskolci díszüléssel ünnepli meg Lévay József társasági tagságának ötvenedik évfordulóját. A jubileumi orációk és gratulációk többnyire „a magyar költők Nesztoraként”, „a mi patriárkánkként” aposztrofálják a nyolcvanhat éves ünnepeltet, de gyakran feltűnik a „Mikes költője”-titulus is. A díszülést megnyitó Beöthy Zsolt például Lévay költői pályáját áttekintve állapítja meg: „a nemzet szívében és emlékezetében ma is Mikes költője vagy.” Az ülést követő díszebéden Rákosi Jenő „Mikes Lantosára” emeli a poharát. Az irodalmi és kulturális egyesületek, társaságok, az egyházi és oktatási intézmények, a kaszinók, sőt a kereskedő- és gazdakörök levélben vagy táviratban üdvözlik hódoló tisztelettel „Mikes költőjét”. (Lévay 1912: 7, 41, 97. Továbbiakban LE.) Ez a szubsztitúciós, azaz a dicsőített neve helyén álló alakzat, amelyet névcsereként (*antonomasia* vagy *pronominitio*) foglalnak rendszerbe a retorikai kézikönyvek, itt nem egyszerűen a laudáció szokványos kelléke. (Porkoláb 2005: 49–55.) Arra is felhívja a figyelmet, hogy a *Mikes* Lévay talán egyetlen olyan költeménye, amely megőrződik a közösségi emlékezetben. Lévay „hálás egykori tanoncza”, Klein Salamon bécsi egyetemi tanár gratuláló levelében – minden bizonnyal akaratlanul – nyilvánvalóvá is teszi, hogy az ünnepelt poéta voltaképpen *egyversű* szerző: „a mikor egy néhány nap előtt bécsi ujságainkban Lévay Józsefnek, az Akadémia tiszteletbeli tagjának, a Szt. István-rend kis keresztjével való királyi kitüntetését olvastam, [...] nagyon meg valék indítva s ifjú koromon s szülővárosomon merengve alig kivántam e pillanatban mást, mint a tehetséget, azt a kitűnő és kitüntetett embert, a kinek szép költeményei közül mostan, fájdalom, csak »Mikes búja« van még emlékezetemben megőlelni s kezeit megcsókolni.” (LE, 62.) Klein ráadásul pontatlanul idézi fel a költemény címét. Figyelmet érdemel, hogy Radó Antal is „»Mikes búja« dalnokát” köszönti jubileumi Lévay-versének nyitósorában. (LE, 64.) E címvariáns gyakori feltűnése arra enged következtetni, hogy a kortársi tudatban Lévay ifjúkori elégiája Vörösmarty Mihály *Mikes' búja* című költeményével mosódik össze. Radó évekkel később, a Kisfaludy Társaság centenáriumi Lévay-ünnepségén (1925) ismét elköveti ezt a pontatlanságot: „Társaságunk kegyelettel áldoz *Mikes búja* költője emlékezetének.” (Radó 1925: 108.) Sőt, még a Lévay utolsó (poszthumusz) verseskötetét sajtó alá rendező Voinovich Géza is a hibás címváltozattal él centenáriumi emlékbeszédében: „Országos hírre jutott régi verse, *Mikes búja*, a bánatos hazaszeretet elégiája.” (Voinovich 1943: 82.) A két Mikes-vers különös kontaminációja persze nem csupán XX. századi kultuszeseményekhez kapcsolódó szövegekben érhető tetten: Gáspár Imre már 1877-ben *Mikes búja* címmel veszi fel Lévay költeményét *Babérok* című gyűjteményébe. (Gáspár 1877: 38.)

A XX. század közepéig a *Mikes* kedvelt szavalati- és antológiadarab, iskolai standard és memoriter. (A Gáspár-féle antológia például a költeményhez az alábbi jegyzetet fűzi: „A szavaló igen szép darabot nyer benne.”) Jubileumi köszöntőjünkben a „Sárospataki Ref. Főiskola tanárai” sem mulasztják el hangsúlyozni, hogy a *Mikes* „ott él a népiskolák, ott él a középiskolák, tehát az egész nemzedék ifjúságának ajkán és szívében”. (LE, 88.) Hasonlóan fogalmaz gratuláló levelében Balogh Ernő is: „Nemzedékről-nemzedékre ifjukorunk szép emlékei közé számítjuk, hogy Arany, Petőfi és a többi legnagyobbakkal egy sorban lelki gyönyörűségünk volt busulni Mikessel”. (LE, 56.) A Sátoraljaujhelyi Ort. Izr. Elemi Iskola IV. osztálya” által küldött üdvözlő pedig akár jelképesnek is tekinthető: „Éppen a »Mikes« című gyönyörű vers betanulását fejezte be osztályunk, amikor hírért vettük, hogy Nagyságodat

egy előkelő irodalmi társaság méltó ünneplésben részesíti.” (LE, 102.) A „nemzeti általános hatást tett” elégiát a tankönyvek és szöveggyűjtemények többnyire az „örökbecsű” költemények, „költészetünk legjobb alkotásai” közé sorolják. (Ld. pl.: Tóth 1883: 332.; Névy 1887: 216–218.; TÓTH 1899: 195.; Prónai 1911: 120.; Deák-Rákosy 1924: 5.) Ismertségét és népszerűségét jelzi, hogy 1904-ben nyomtatott példányainak eladásából kívánják finanszírozni a zágoni Mikes Kelemen-ház felújítását. (Vasárnapi Ujság, 1904, 38. szám, 652.) Kozma Andor tehát a közvélekedésnek ad hangot, amikor a Kisfaludy Társaság előtt felolvasott Lévay-émlékbeszédében kijelenti: „Szerzőjének nevét senkisémet felejt el többé, a ki a verset olvasta, sőt magát a verset sem. Ez a verse Lévaynak mindig élő vers lesz, valameddig magyarok is fognak élni ezen a keserves világon. Nemcsak Lévaynak legszebb hazafias éneke ez, hanem az egész magyar hazafias költészetnek is legjobb termékei közé tartozik.” (Kozma 1922: 103.) Az Akadémia centenáriumi Lévay-ülésén Berzeviczy Albert is leszögezi: „A hazafias lyra terén talán Mikes-ével érte el a költőség legmagasabb szárnyalását, az mindenestre legmaradandóbb értékű versei közé tartozik.” (Berzeviczy 1925: 316.) Még az irodalmi modernség – a Gyulai–Lévay-féle „népnemzeti” költészettel szemben álló – reprezentánsai is előszeretettel idézik fel egykori *Mikes*-élményeiket: „S akkor este verseket olvastam, elolvastam a Lévay Mikes-versét, és sírtam, bomlottan sírtam” – írja például Ady Endre a Lévay-jubileum alkalmából írt kis cikkében. (Ady 1973: 161.) Babits Mihály Lévay-nekrológiájában emlékezik vissza arra, hogy a *Mikes* „igéi gyermekkorunk igéivé s lekünk részeivé váltak.” (Babits 1918: 163.) Schöpflin Aladár és Hatvany Lajos is azt hangsúlyozzák, hogy a *Mikes* „a magyarság közkincsévé lett”, hogy „Lévay életét főleg ez a vers avatta sikeressé, szeretetté”. (Hatvany 1918: 420.) Szerb Antal *Magyar irodalomtörténete* ugyancsak a *Mikes* költőjeként tartja számon Lévayt: „Lévay József csendes egyéniségének emlékét Mikes-verse őrzi.” (Szerb 1978: 441.) Az akadémiai irodalomtörténet Lévay-fejezetének szerzője, Kovács Kálmán és Lévay biográfusa, Miklós Róbert is ezt a „kis remeklést” tartja a költő „legismertebb” alkotásának. (MIT 1965: 170.; Miklós 1978: 28.) Nagyon is érthető tehát, hogy amikor Mátrai László – alkotás-lélektani szempontból – azoknak a szerzőknek a „homályos és titokzatos” problémáját vizsgálja, „akiket a műalkotás démona” csupán „egyetlen mű erejéig volt hajlandó megszállni”, a *Mikes* költőjét is megemlíti. (Mátrai 1973: 62.)

A „nagy orkesztrális pátosszal búgó” (Hatvany 1818: 144.) ifjúkori elégia kultuszverssé válása jórészt egy (meglehetősen termékeny) félreértés következménye. A költeményt ugyanis „a szabadságharc után elkövetkező, halálos némaságú, temetői csöndű nagy idők költészetének legszebb remekéeként”, „a lenyűgözött, ezer sebből vérző Magyarország jajkiáltásaként” ünnepli a közvélemény. (Ellenzék, 1911. nov. 18.) A *Mikest* önkényuralom-kori versként méltatja a miskolci „jubiláris ünnepélyen” tartott elnöki megnyitó beszéd is: „Ott voltál a száz sebből vérző nemzetnek költő-virrasztói között, Arany és Tompa oldalán, s bűvös »ráolvasásod« Mikesről ezer és ezer fájó szívben ébresztett édes visszhangot.” (LE: 6.) (Beöthy egyébként már millenniumi irodalomtörténetében a szabadságharc bukásának élményköréhez kapcsolja a költeményt: Lévay „*Mikes* megrázó panaszával gyászolta leigázott hazáját.” (Beöthy 1891: 721.; Beöthy 1920: 209.) Az elégia keletkezésének történetét Halmy Gyula például így beszéli el *Lévay József. Hatvannyolc éves írói jubileuma napján* című cikkében: „a szabadságharc elbukásával vérző szívvel keresett menedéket Lévay is az akkor csak pár magyar lapból álló időszaki sajtó szolgálatában. A »Pesti Napló«-nál lett rovatvezető s egyszersmind akkor kezdte írni legszebb, mélabus hangulatu költeményeit, melyek közül a »*Mikes*« című ugyyszólván országos érzületet fejezett ki”. (Halmy 1911) Tóth Kálmán verziója szerint viszont Lévay akkor írja „»*Mikes*« című leghiresebb költeményét”, amikor „az elnyomatás” idejében (Sajószentpéteren) „önmagának is bujdosnia kellett”. Így tehát a *Mikes* mindenképpen „az elnyomatás kora érzelmeinek és eszméinek kifejezése”. (Tóth 1923

) Pedig könnyen ellenőrizhető tény: Lévay elégiája először 1848. november 12-én jelenik meg – *Mikes. Rodosto, 1758* címmel – a Budapesti Divatlapban. (Lévay 1852) Itt az a – korántsem ritka – jelenség figyelhető meg, amikor egy közösség új kontextusba helyez, aktuális jelentéssel tölt fel, saját szükségletei szerint használ egy (korábban keletkezett) irodalmi szöveget.

A daliás időkkel kapcsolatosak a költő – egyébként meglehetősen eseménytelen életét heroizáló történetek is. (Ahogy Komlós Aladár megállapítja: „Voltaképpen nem is történhet vele semmi. Hosszú életének nincs életrajza.” Komlós 1980: 98. Lévay *Visszatekintés* című, szembetűnően rövid önéletrajza (Miskolc, 1935 – a továbbiakban: *Visszatekintés*) is ezt támasztja alá.) Ezek a biográfiai konstrukciók azzal az elvárással hozhatók összefüggésbe, amely mintegy előírja a költő és a (nemzetként tételezett) közösség sorsának magasztos összhangját. E szerint a költő élettörténetének mintegy bele kell írnia a nagy nemzeti narratívába. Lévay tehát nem csupán „kardot fog tollhoz szokott kezébe”, (Kozma 1922: 100. Lásd még: Berzeviczy 1925: 315.) de egyenesen azok közé emelkedik, „akiket a sors akkor a nemzeti küzdelem élére állított”. (Lévay *József – 92 éves*, Miskolci Napló, 1917. nov. 13.) Pedig maga a hős – *Visszatekintés* című önéletrajzában – korántsem a legendateremtés szándékával számol be szabadságharcos szerepvállalásáról: „a nemzetőrség Budán is csakhamar megalakult. Én is sorakoztam hozzá, fölszereltem magamat a szükséges szabályszerű ruházattal, nagy nehéz gyutacsos (zünderes) puskát a fegyvertárból kaptunk. A gyakorlatokat szorgalmasan tartottuk s némi szolgálatokat is végeztünk. Néhányszor álltam őrt a nádori palota előtt, amely könnyű őrállásnak az volt a legjobb oldala, hogy mindenik őr jó ebédet kapott s hozzá kellő mennyiségű jó bort. De elkövetkezett aztán ennek a nemzet őri játéknak komolyabb és nehezebb oldala is [...] Hadilábra állítottak bennünket, fölszereltek, éles tölényekkel láttak el s egy rideg esős őszi napon kirendeltek a főváros felé közelítő Jellasics ellen rendes csapataink segélyére. Legyalogoltunk hát Martonvásárig, ott beszállásoltunk s a roppant sűrű ködben őrszemeket állítottunk a határban, akik közt én is ott szorongattam nedves és valószínűleg nehezen elsüthető fegyveremet. Két vagy három napig voltunk ott a szegény lakósok nem épen szívesen látott vendégei, fogyasztván csirkéjüket, bányákat. Azután, mivel Jellasics tudvalevőleg ama híres hadmozdulattal megszökött előlünk, quasi győzedelmesen tértünk vissza Budára. Ennyiből állott az én fegyveres szolgálatom szabadságháborunkban. A többi szolgálat már csak tollal történt mindvégig. Egy alkalommal ugyan fel akartam magamat vétetni a honvédek sorába. A toborzó bizottság Pesten a Károly-kaszárnyában működött. Bekopogtattam hozzá egy szép őszi napon úgy 12 óra tájban: de a bizottság már ebédre távozott s ezt intő jelnek vettem arra, hogy szádékomtól elálljak”. (*Visszatekintés*, 22.) Életének ezt a szabadságharcos epizódját versben is elbeszéli a költő: „A szabadság régi harcát / Én is végig harcolám: / Nem dicsekszem hősi tettel, / engem az nem diszített fel, / Nem is vetett fényt reám. // [...] // Kivonultam nemzetőrként, / Fegyver nyomta vállamat, / Sűrű, hideg őszi ködben, / Előörsön tévelyegtem, / Mig jön a várt pillanat. // El akartuk fogni a Bánt / S kósza, rabló pór hadát; / De mire a köd felszállott, / A vitéz Bán odább állott, / Messze tőlünk »jobbra át«.” (*Régi emlék* = Lévay 1909: 110–111.) A heroizáló életrajzok – így például Zsigmond Ferenc Lévay-monográfiája – a szabadságharc bukása utáni hónapokat tragikus pátosszal beszélnek el, sőt „bujdosásként” konstruálják meg: „Félreeső, csendes falujában szerencsére kikerülte a győztes hatalom bosszuálló kezét, mely győztes hatalom haragjának véres kielégülése után az egész országra halotti csend borult.” (Zsigmond 1906: 41.) A *Visszatekintés* ezt az időszakot is más megvilágításba helyezi: „Nem várván be a fegyverlerakás tényét, én minden módon csak hazafelé iparkodtam. [...] Kun-Madarásra érve, ott az utcán menekülő huszárok lovaikat árulgatták. Megvettem egy sárgát 70 ft. Almássy-féle bankóért. [...] A lovat a saroglyához kötöttük, s így értünk minden veszedelem nélkül Miskolcra augusztus 15-ike körül éjszakának idején s innen egyenesen

Szent Péterre. [...] Éjfél után egy-két óra tájban dobogtam be udvarunkra a sárga lóval. Lóháton, csak szőrén ülve mentem Miskolctól Szent Péterig, kénytelenségből, kedvtelésből, vagy hetykeségből-e? magam sem tudom. Elég az hozzá, hogy engemet, aki ilyesmit még nem próbáltam, úgy megviselt ez a lovaglás, hogy szinte fekvő beteg lettem utána. [...] Én egész védve éreztem magamat a mi kis fészünkben apám, anyám védőszárnyai alatt. Egy percig sem képzeltem magam olyan feltűnő szerepű és fontosságú menekülőnek, akire kiterjedhet az új hatalomra vergődött nagy és kis zsarnokok figyelme. [...] Szegény jó Elek Pista barátom azonban, aki pedig a szó szoros értelmében semmi sem volt, nem úgy gondolkozott. Ő azt hitte, hogy az egész megyének minden zsandárja és kémje ő utána leselkedik. Csakhamar megugrott Szent Péterről [...] A Pittypalatty völgyön és annak erdőségeiben bujkált egy darabig, de tapasztalván, hogy a kutya se keresi, szépen visszakerült.” (*Visszatekintés*, 24–25.) Ezzel az (ön)ironikus narratívával szemben például Jókai Mór az üldözött hazafi magasztos figuráját a szerzői énformálás kitüntetett eszközévé teszi, azaz tardonai „bujdosásából” tragiko-lírai hősregényt formál. (Erről lásd: Porkoláb 2001: 10.)

A jubileumi laudációk nem csupán arra figyelmeztetnek, hogy Lévay „Mikes költőjeként” rögzül a közösségi emlékezetben, hanem arra is rávilágítanak, hogy életpályája a Mikes Kelemen-i sorsképlet analógiájára formálódik meg. Az életmű egyetlen kanonikus szövegének hőse elválaszthatatlanul kapcsolódik össze a szerző figurájával: az agg miskolci költő kitartó (jelen)léte a mindenkit túlélő Mikes rodostói öregségére emlékeztet, a kínálkozó Mikes–Lévay-párhuzam az ünnepi szónoklatok, a pohárköszöntők (néhány év múlva pedig a nekrológok és emlékbeszédek) toposzává válik. Feltűnik Beöthy – már többször idézett – orációjában is: „A fénynek, a diadalmas és gyászos harcznak napjaiból, a lelkében és színében magyar fejedelmi udvarból, hősei és nagyjai közül utolsónak marad Mikes, hogy hűséges, meleg, nyájas lelkéből még egy fényes sugarat röpítsen a nagy idők emlékébe. Azoknak a bús magyaroknak, a kiket a beköszöntő nemzetietlen világ, a »náj módi« a tenger partján utóbb összevert: ő lesz a fejké. A magyar költészet fejedelmeinek udvarából, a koszorúsok közül, kik költészetünkben az egységes és teljes magyar szellem győzelmét kivívták, dicső társaid közül egyedül maradtál. [...] ime reád szállott az ősz Mikesnek básbugi tiszte.” (*LE*, 7.) Beke Manó bölcsészkarai dékán ugyancsak Lévay mikesi küldetését hangsúlyozza jubileumi köszöntőjében: „A budapesti tudományegyetem bölcsészeti kara szíves örömmel üdvözlö a nagy magyar költőt, a reformkorszak dicső nemzedékének utolsó élő tagját mai ünnepe alkalmából, ki úgy maradt itt közöttünk, mint az ő Mikes Kelemenje a Márványtenger partján, hogy hinni tanítson egy csodás kornak valóságában. Teljesítse még soká ezt a küldetését.” (*LE*, 57.) „Mikes költője” tehát a modern századelő Mikeseként emelkedik a nagy idők „utolsó mohikánjává”. (Tóth 1924) A Mikessé maszkírozás gyakran a *Mikes* szövegére való rájátszással jár együtt. A költemény első strófájának közismert sorait („Egyedül hallgatom tenger mormolását, / Tenger habja felett futó szél zúgását, / Egyedül, egyedül / A bujdosók közül, / Nagy Törökországban; / Hacsak itt nem lebeg sírjában nyugovó / Rákóczi nagy lelke, az eget csapkodó / Tenger haragjában!”) (*Összes költeményei*, I, 144.) parafrázisos vagy allúziós formában idézik fel a jubileumi ünnepély szónokai: „a múlt évszázad második és harmadik évtizedének nagy szülöttei közül immár valóban egyedül hallgatja az új idők viharzó tengerének mormolását” – állapítja meg orációjában Csorba György ref. főgimnáziumi igazgató. „Itt áll Mikes Lantosa, szeretettel lelkében, hallgassa továbbra is még sokáig annak a tengernek a mormolását, amely neki gyönyörűséget szerez mindaddig, míg Isten élteti” – hangoztatja pohárköszöntőjében Rákosi Jenő. „A szabadságharc lantosai közül, a magyar irodalom fénykorából utolsónak maradtál, mint Mikes a bujdosók sorából, de nem állsz egyedül és amit hallasz, nem a tenger szomorú mormolása, nem a szélnek enyészetzúgása. Egy nemzet lelke vesz körül, ezreknek örömtapsa és millióknak hálaszózata

hirdeti neked, az élőnek a halhatatlanságot” – olvasható a debreceni Csokonai Kör üdvözlétében. Így jár el Zsigmond Ferenc is „a magyar irodalom leghosszabb életű írójára” (Szerb 1978: 440–41.) emlékezve: „végül – akárcsak leghíresebb költeményének hőse: Mikes – egyedül maradt ő is, hallgatva a körülte hömpölygő modern élet mormolását.” (Zsigmond 1918: 254.) Figyelmet érdemel, hogy még az Ellenzék című miskolci hírlap Lévy-paszkvillusa is *Mikes*-parafrázisként formálódik meg: „Egyedül hallgatom Szinva mormolását, / Szinva habja felett futó szél zúgását... / Egyedül... egyedül / a »Régiék« közül / Miskolc városában.” (Zuárd *Uj Mikes. Énekli Lévy József* című gúnyversét lásd: Ellenzék, 1904. dec. 10.)

Az ünnepi retorika persze reflektálatlanul hagyja a Mikes–Lévy-párhuzam paradox jellegét: Lévy így egyszerre jelenhet meg a szabadságharcos és önkényuralom-ellenes hagyományok letéteményeseként, Petőfi örökösöként, valamint a kiegyezési rendszer hűségese tisztviselőjeként, az uralkodó kitüntetettjeként. (A király Harmadosztályú Vaskorona-renddel (1894) és a Szent István-rend Kiskeresztjével (1911) tünteti ki.) A jubileumi üdvözlések nem győzik hangsúlyozni, hogy az ősz poéta „fejét király és nemzet egyszerre koszorúzzák meg”, hogy olyan költőt ünnepelnek, akit „egyaránt megbecsülnek nemzete és fejedelme”. (LE, 9, 55, 62.) Az is homályban marad, hogy „Mikes költője”-titulus voltaképpen egy olyan kommemorációs ornamentika kelléke, amelynek elsődleges funkciója egy irodalmi teljesítményét tekintve tulajdonképpen másodrangú poéta, egy „kismester”, egy *egyversű* költő „élőszoborrá” emelése. Ahogy Sebeők Zsigmond írja jubileumi cikkében: „Az irodalom ez egyszer nem ércszobrot, hanem élőszobrot ment ünnepelni, mert Lévy a mi tudatunkban félig már szinte ércé és márvánnyá vált társai között lebeg.” (Sebeők 1911) Lévy „Mikes költőjeként” nyerhet bebocsáttatást a nemzeti panteonba és válhat olyan „élő ereklyévé”, (Balázs 1927: 11.) akinek a közvetítésével a zajos és zavaros XX. század összekapcsolódhat a magyar irodalom legendás és magasztos Arany-korával.

Felhasznált irodalom:

- Ady 1973 – Mikes és ingatórvény = Ady Endre Összes prózai művei. Újságcikkek, tanulmányok, X, kiad. Láng József, Vezér Erzsébet, Bp., 1973 (A. E. Összes Művei).
- Babits 1918 – Babits Mihály, Lévy, Nyugat, 1918, II.
- Balázs 1927 – Balázs Győző, *Lévy él...*, Miskolci Szemle, 1927/3.
- Beöthy 1891 – Beöthy Zsolt, A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése, II, Bp., 1891.
- Beöthy 1920 – Beöthy Zsolt, A magyar irodalom kis-tükre, Bp., 1920⁶.
- Berzeviczy 1925 – Berzeviczy Albert, Ünnepi ülés Lévy József tiszteleti tag emlékezetére 1925. nov. 30-án. ig. és t. t. elnök megnyitó beszéde, Akadémiai Értesítő, 1925, 36. kötet.
- Deák-Rákossy 1924 – Deák Gyula, Rákossy Zoltán, Magyar költők. A polgáriskolai tanulók verses könyve, Újpest, 1924.
- Gáspár 1877 – Babérok. Magyar költészeti gyűjtemény, szerk. Gáspár Imre, Bp., 1877.
- Halmy 1911 – Halmy Gyula, Lévy József. Hatvannyolc éves írói jubileuma napján, Fogaras és Vidéke, 1911. nov. 19.
- Hatvany 1981 – Lévy József = Hatvany Lajos, Harcoló betűk, Bp., 1981.
- Komlós 1980 – Komlós Aladár, A magyar költészet Petőfitől Adyig, Bp., 1980².
- Kozma 1922 – Kozma Andor, Lévy József. Emlékbeszéd a Kisfaludy-Társaság ünnepi közülésén, 1922. február 5-én, Budapesti Szemle, 1922, 189. kötet.
- Lévy 1881 – Lévy József Összes költeményei, I, Buda-Pest, 1881.
- Lévy 1852 – Lévy József Költeményei, Pest, 1852, 56–58. Lévy 1909 – Lévy József, A Múza búcsúja. Költemények, Bp., 1909.
- LE – Lévy Emlékkönyv. A költő Kisfaludy-Társasági tagságának ötvenedik évfordulója alkalmából kiadja a Borsod-Miskolci Közművelődési és Múzeum-Egyesület, Miskolc, 1912.

- Lévay 1909 – Lévay József, A Múzsza búcsúja. Költemények, Bp., 1909.
- Mátrai 1973 – Mátrai László, Élmény és mű, Bp., 1973².
- Miklós 1978 – Miklós Róbert, Lévay József életútja, Miskolc, 1978 (Borsod-Miskolci Irodalomtörténeti Füzetek, 11).
- MIT 1965 – A magyar irodalom története, IV, szerk. Sőtér István, Bp., 1965.
- Névy 1887 – Olvasmányok a magyar nemzeti irodalom történetének vázlatához, szerk. Névy László, Bp., 1887.
- Porkoláb 2001 – Porkoláb Tibor, „Üldöztette a hatalomnak”. Egy fejezet a „Jókai-regényből” = *Forradalom után. Vereség vagy győzelem?*, szerk. Cséve Anna, Bp., 2001 (A Petőfi Irodalmi Múzeum könyvei).
- Porkoláb 2005 – A névcserés figurák funkciójáról lásd: Porkoláb Tibor „Nagyjainknak pantheonja épül”. Közösségi emlékezet, panteonizáció, emlékbeszéd, Bp., 2005.
- Prónai 1911 – Prónai Antal, A magyar irodalom története olvasókönyvvel a középiskolák VIII. osztálya számára, Bp., 1911.
- Radó 1925 – Radó Antal, Lévay, a műfordító. Felolvastatott a Kisfaludy-Társaság Lévay születésének centenáriumát ünneplő ülésén, 1925. dec. 2-án, Budapesti Szemle, 1925, 201. kötet.
- S. A., Lévay József, Vasárnapi Ujság, 1918, 28. szám.
- Sebeők 1911 – Sebeők Zsigmond, Lévay, Miskolci Ujság, 1911. nov. 20.
- Szerb 1978 – Szerb Antal, Magyar irodalomtörténet, Bp., 1978⁶.
- Tóth 1883 – Tóth Pál, Magyar nemzeti irodalomtörténet. Tan- és olvasókönyvül iskolák és családok számára, Miskolcz, 1883.
- Tóth 1899 – Tóth Pál, Magyar nemzeti irodalomtörténet felsőbb leányiskolák és a művelt közönség számára, Miskolcz, 1899.
- Tóth 1923 – Tóth Kálmán, Mikes iródeákja. Adalékok Lévay József életéből, Reggeli Hírlap, 1923. dec. 25.
- Tóth 1924 – Tóth Kálmán, Az utolsó mohikán. Intimitások Lévay József életéből, Reggeli Hírlap, 1924. ápr. 20.
- Voinovich 1943 – Voinovich Géza, Lévay József (1825–1918.) A Kisfaludy-Társaságban 1925. december 2-án tartott emlékbeszéd = V. G., Írók és költők, Bp., 1943.
- Zsigmond 1906 – Zsigmond Ferenc, Lévay József élete és költészete, Bp., 1906.
- Zsigmond 1918 – Zsigmond Ferenc, Lévay József (1825. XI. 18.–1918. VII. 4.), Irodalomtörténet, 1918.